TÓTH BÉLA

Lábujjhegyen

A cella ajtaját, ablakát úgy ismertem, akár a nagypatika legalsó fiókzugát, vagy a katolikus templom sekrestyéjének bútorzatát. Én szereltem azokat 15 évvel ezelőtt, boldogult asztaloslegény koromban.

Engemet mindig örömmel töltött el a találkozás kezem munkájával még a legtávolabbi évek homályában is. Tán nem dicsekvés, de szégyenes munkát soha nem eresztettem ki a körmöm közül.

Hanem a mostani viszontlátás nem valami nagy kedvet talált bennem, hiszen éppen harmadízben ülök a járásbíróság fogdájában, egy év lepergése alatt.

Szökésre nem gondoltam komolyan, pedig hihetetlenül kicsinek éreztem magamat a világban. Azt tartottam, ezzel csak igazolom eddig bizonyítást nem nyert bűnösségemet. Pedig akkora bűnt mégsem követtem el, hogy éngemet...

Ezt hittem addig, amíg utolsó vonatozásom idején a szemben ülő utas kezében nem olvasom: Halálra ítélték a számonkérő szék írnokát is!

Az újság fehér lapjai elfeketültek előttem, s nem is igen ocsúdtam föl, csak ahogy a cellában lefejtették rólam a bilincset meg a hátizsákot.

Ha én bűnösnek tudom magam, szaladok kifelé a többiekkel oda, ahol erénynek számít, ami itt förtelem. De nekem nem hiszik a nyomozók sem. Tízszer elmondtam, legalább annyiszor le is írtam minden perceimet annál az átkozott számonkérő széknél. És a tanúk, kiket, ahogy érkeztek vissza az internáló táborokból, szemben állítva velem, nemlegesen vallottak. De itt az is kevés. Azt mondják: akik igazi bűneimet tudják, nem tanúskodhatnak, csak az úristen előtt.

Az én tanúim pedig, kiknek élete múlott rajtam, nem jöttek el, hogy a bajból kihúzzanak. Amikor másodszor bizonyítékok híján újra elengedtek, felkerestem őket, a mérnök házaspárt Pesten, sírtam az ajtófélfájuknak dőlve. Drága egy jó uram, tán nem én a saját két karommal vittem a maga kisfiát a drótok mögül?

Nem akartam leltárba szedni érdemeimet, mert bár sejtettem, még előszednek, ha gyűlnek a bizonyítékok, s a két, három családdal való jócselekedeteim semmivé foszlanak.

Ők nem ellenségeim, mondták. Dehogy, tulajdonképpen hálásak nekem, amiért lelkiismeretem váltságdíjaként, annak megnyugtatására épp őket szemeltem ki, így ennek köszönve életben maradtak.

És a többiek? Hát a többiek, akiket végeláthatatlan listákba szedve kezem írásával a haláltránszportba vittek?

De hogy állhattam volna eléje azoknak, nagy jó uram. A ceruza felel, ha halált írnak vele?

Az embernek akarata van! Az ember nem lehet csupán eszköz? Nem, drága Hódi úr, maga ellen nem tanúskodunk, de mellette sem. Ezt mondtuk a nyomozóknak is. Mi nem menthetjük föl. Nem beszélhetünk azok nevében, akik már nem beszélhetnek.

Naphosszat feküdtem a priccsen, városombeli fegyveresek őriztek, talán látásból ismertek, nem tartották föladatuknak, hogy fegyelmező gyakorlatokkal princeljenek, vagy akármi heccüket, egyéni utálatukat kipróbálják rajtam. Azt se mondhatom, hogy kacsintós kedvembejárással simogatták volna bennem a bűntelenség hitét. Nem voltak ők dörzsölt börtönőrök, a szükség adta kezükbe a fegyvert. Ha letelik szolgálatuk, visszamennek a műhelyekbe.

A befogott ember egérré válik a rács mögött. Csak járja, tízmilliószor megkerüli centiről centire sorsa határait. Bűn, ítélet, halál, szökés, üldözés, börtön, vagy a kintélők biztonsága, a családban való elmerülés melege, a szakma gyönyörűsége és annak egyszerű zajokkal belopakozó képe, vonatfütty, tyúkkárálás, harangszó állnak szemben, ütköznek meg odabenn olyan robajjal, majd szétszakadok tőle. Az emberegér százhuszonkétmilliószor kerüli rácsát saját bajainak, minduntalan hitében annak, valahol rést lel, ami kifelé vezet. A gondolat kijáratait kerestem, hogy mennyire nem felelhetek esetlen tetteimért. Nem voltam rutinos bűnöző, aki zárakon lesi a réseket, ezért a miértek, hogyanok betűin kapaszkodtam a kijáratokba.

Amint rámszakadt esténként a kinti világ csöndje, emlékezni kezdtem tizenöt év előtti életem szakaszára, amikor ezt a cellát szereltem. Tán egy percre sem gondoltam rá, még becsukódhat az ajtaja mögöttem, még fogamösszeverődve leshetem rúdvassal rácsozott ablakán át az eget. Igen, az ablakrács!

Amikor az ujjnyi vastag pálcákat befurkáltam a tokba, a szemöldökfában fölül nem hajlítottam el a végüket. Nem volt abban szándékosság. Délig rácsoztam meg a cella ablaktokját, gondoltam, majd ebéd után nagykalapáccsal elhajtogatom a rúdvasak végét, hidegkovács módjára. Hanem mire visszaértem, már befalazták a sietőkezű kőművesek. Már késő volt. Azóta is így van.

Reggelre kelvén olyan világosan emlékeztem erre, mintha tegnap vasaltam volna az ablakot.

Megvolt a reggeli szemle, ami után általában nagy elcsöndesülések következtek a rabok folyosóján. Úgy emlékszem, nem sokan lehettünk abban a három cellában. Elég az hozzá, az idegességtől fölhalmozódott indulat olyan türelmetlenné tett, nem tudtam én estét várni vagy holnapot, vasárnapot, nekiálltam, erőmet százszorozta a félsz, meghúztam a középső vasat, behajolt hangtalanul, akár a pléhkanál. Ha ennyiben vagyok, ezt délben, ha előbb nem, észlelik az őrök, essek már túl a másik néhány rúdon is. Húzgálom őket, engedelmeskedtek sokszoros fölényemnek.

Határozottan emlékszem, kilencet ütött az öreg torony órája, amikor az iménti ablak előtt leporoltam a ruhámat, vállamra vettem kisded hátizsákomat, leballagtam a városháza udvarába csak olyan ráérősen, mintha éppen a vámügytől lépegetnék jó dolgom végeztével. Nem csupán a föltűnést kerültem. A sietés vesztem is okozhatná, de nem is voltam olyan nagyon bizonyos szökésem sikerében. Úgy tűnt, látnak. Csak várják az alkalmasabb pillanatot.

Meg is álltam volna az első szóra engedelmesen. Nagy elszánások, minden mindegy, soha nem volt bennem. Az udvaron, a féltetejű szín alatt, polgárőrök pucoválták fegyvereiket a váltásra készülve. Kalapemelve köszöntem nekik, úgy is fogadták.

Az utcára tárva-nyitva levő kapun át sétafikáltam. Akkor látom, piacol a nép, nosza a sátorok utcáján sétálok, mindenfelé figyelve a sokdolgú vevő érdeklődésével. Régi ismerősöm köszön, egykori földbérlő tekintetes úr, kezet is ad. — Tán vadászni, így fölzsákolva? — kérdi. Mondom, oda, pedig sohasem vadásztam, hogy is jöhettem volna én ahhoz. Hanem több szóra erőm se lett volna, úgy elzsibbadt bennem az eszem ütője.

A lábam volt észnél. Nem a családi otthon felé vitt, de szüleimékhez egy csöndes utca sarokháza felé. A lábam nagyon rendesnek mutatta magát, mert kert felől közelítette gyermekkorom színhelyét.

Százágú nap sütött, emberek bogárzottak, vonszoltak, húztak-vontak dolgaikban, mért is néztek volna meg közelebbi gyanakvásokkal, hisz a városomból 20 ember is alig akad, aki tudhatta pillanatnyi sorsomat. Kártya- és ivócimborája sem sok embernek voltam, így elébem nem tűnt senki, akárcsak köszönésképpen sem.

Már csak két lánytestvérem él a szülői házban, ők elfogadnak zajtalanul, akár a temető. Hanem mire a drótkapun beóvakodtam a kertláb felől, azt is tudtam, nem otthon kell elrejtőznöm az első órahosszákban, hanem a szomszédban. Otthon és a szülői háznál, legkésőbb 1 óráig keresnek. Előbb a feleségemnél, aztán az öreg háznál föltétlen fölkutatják értem a portát. A szomszéd meg gyerekkori játszópajtásom, sokáig legénycimborám, csak a háború éveiben hasította szét köztünk a barátságot a politika. Aminek én örültem, ő azon elszomorodott.

Ha most otthon vannak, tán szólok is nekik, győzelmes ártatlanságukat nem akartam volna takarómul használni. S ha azt mondják, ki innét, Lucifer küldötte, akkor visszafordulok? Nem tudom. De nem voltak otthon, valamerre azelőtt is, kicsi üzemecskékben dolgoztak.

A fásszínjükben ültem a faragótőkére, az ajtót sem csuktam magamra. A szín hasadékos deszkakerítésén átláttam a fűtől fölvert, elhagyott udvarunkba. Biz majdnem hangos szóval kívánta portánk a munkás kezet. Az ól végét akácgyám támasztotta, a góré dudacserepeit a pince tetejére dobálhatta nemrégiben a szél. És disznó átfúrta kerítéslyukakon tavaszi kutyák csatangoltak, ha éjszakánként épp arra vitt szimatoktól jelölt útjuk. Ilyen nappali teljes világításban 5 éve is lehet, hogy megnéztem gyermekkorom örömes színterét. A fásszín okos szerszámokkal rakott, aminek kézfogástól fényes nyelük tanúsítja, a gazda mindennap számon tartja azokat.

Most, hogy kicsit csillapodott izgalmam, kezdtem egy-két lépésnyi terven elbabrálgatni. A testvéreimre sem ronthatok csak hírem nélkül. Halálra rémülnek. Sohasem voltak világ vitézei, de a háborús évek gyatrává tépázták egészségüket. Szüleim egymás után következő években költöztek el, idősebb Ágota húgom vőlegénye, gyűrűs embernek valója odahalt a fronton, kisebbik húgomnak, Jutkának a kiszemeltje az én bűnbeesésem miatt emelte meg a kalapját, mondván, ő még vinni akarná valamire ebben a világban, hisz ez éppen néki virágzik, nem avasodik le holmi sógor bűneiért az aljára mindjárt. Na ez aztán Jutkát borította gyászba.

Csak ahogy így elámolyogtam a tőkén ülve mozdulatlanul, úgy tűnt, százévnyi idő terpeszkedett el azóta, beszédfoszlányok bujkáltak be a kerítés ré-

sein a mi portánk felől. Mintha én írtam volna meg a menetrendjét a történéseknek, olyan pontosan következtek azok egymásra. Pedig nem is tartom valami fene előkelő fejűnek magam, látszik eddig mondott sorsomon is. Ha több eszű ember vagyok, a meglevőt és amit örököltem, s amit hozzákuporítottam ismeretekben, csak azt igazabbul forgatom, akkor most nékem nincs bújdosnivalóm.

A beszédfoszlányok a keresésemben tüsténtkedő rendőröktől szüremkedtek. Egyet már látok is közülök, gyaloglétrával támaszkodva les föl a tyúkól padlására. Előtűnik a másik, ő a nagypadlásra lépdel, egy őrmesterféle a terepet vigyázza. Húgaim remegő lábakkal állnak, mintha vádlottak padja előtt állnának. Nem mondják, de ismerem szavukat: ekkora szégyent, ekkora szégyent, nem is lehet túlélni. Házkutatás nálunk, mintha lopott jószágot rejtegetnénk!

Higgye el kérem, évek óta nem láttuk Ferenc testvérünket. Évek óta. A hírét sem vesszük. Bár tudnánk, bár itt lehetne velünk!

Az őrmester nem hessenti őket hallgatásra, mintha nem is figyelne rájuk.

Estére kelvén testvéreim tudtával és vacsorájával fönt feküdtem az öreg ház padlásán, készen akár egy éjszakai házkutatásra fölkészülten. Két hét is eltelt, úgy tűnt, kár a túlzott vacogásért, amikor álmomból ébreszt egy recsegő hang a padlás szájában levő létráról, és zseblámpájával belecsóvált a pókhálós sötétbe: van itt valaki?

Mindig is nagyon kötelességtudó gyereknek nevelődtem, alig bírtam lenyelni a jelentkezés igenjét.

De éngem az ijedelem is mindig lassabban lepett meg, az öröm is, mint az átlagembert. Gyerekkoromban tapasztaltam. A fájdalom is később szakadt rám, ha focizás közben elütöttem a nagyujjamat, hanem annál jobban ragaszkodott hozzám a nehéz. Az öröm nem szeretett nálam lakni. A fájás, a fekete meg a szomorúság, különösen a háború kezdete óta, úgy tűnt, örökös tanyát vert énnálam.

Hanem egy hónapon belül leköltöztem szomorú testvéreim, az üres kamra és a pénztelenség ezernyi gondja közé. Na most aztán Ferkó, merre, miért és meddig?

Ahogy megfagyott föld sárosodik el, ha rásüt a nap, úgy estem széjjel én is, mint a közvetlen félelmek fagya kiment tagjaimból. Csak aludtam, aludtam napokon át, s nem győztem elég folyadékot magamba szívni.

Az első teliholdas este körülbámultam a portát. A tetőn becsorgó levek a mennyezetre soha nem létezett országok hegy- és vízrajzi térképeit pingálták, a melléképületek a függőből kidőlve, mint részeg gyalogosok dülöngéltek, foghíjasan meredezett a létra, és nyeléből kitörve szomorkodott az ásó, a fűrészről egerek ették le a spárgát, a falióránkba pókok költöztek, a húsfüstölőben hízott kácsák lihegtek.

Az udvar éjszaka is veszélyes. Másnap már híre vert: ni, az öreglányokat! Valami férfiú bóklászik éjszakánként náluk. Hohó, az öreg kecske nemcsak megnyalja a sót, de még a zacskót is kirágja érte!

Különben már az első napon földerengett előttem, ha élni akarok, egy egészen külön világot kell építsek. Vagy ha ettől iszonyodom, tán kevesebbel úszom meg bajomat, adjam föl magam. Vagy akkora a bűnöm, hogy ez a kis szökés már semmit sem nyom a latban? Ha mondjuk kötél, mint amannak a másik írnoknak, azt mivel lehet még súlyosbítani?

A visszakéredzkedés csak halványan pislogott bennem, inkább azon morfondíroztam, miképp is igazítsam el a fejem alját.

A körülkerítkezéshez tégla kell, a téglához pénz, a pénzhez munka, a munkához szabadság, a szabadsághoz bűntelenség, a bűntelenséghez bűnhődés. Az pedig halál!

Az asztalosnak kezére áll a fejben való tervezés. Száz munkát hamarébb lát a fejében, képzeletében készen, ahogy lábára áll a munka. Sokszor hetek, hónapok szorgalmával létrehozva.

Az elbújás lehetőségeit tervezve is millió gond. Jó helyre tettem-e szállásomat? Esetleg más város, más név? Nem, ez lehetetlen. Még a saját családi otthonom sem alkalmas. Serdülő kor előtti gyermekeimből a gyerekesség is kioldhatja, hogy én létezem. Pedig a külvilágnak azt kell tudnia, hogy nem létezem.

S az embernek sem csak rejtekre, búvóhelyre van szüksége, de élettérre is. S ez is itt van az öregháznál, testvéreim árnyékában. Őket szegényeket teljesen gyászba borította sorsom ilyen fordulata. Tán nem is tudom, szabad-e nékem minden terhemmel az ő nyakukba, az ő bűntelenségükbe csimpaszkodva élni? Van-e jogom hozzá? De minket úgy neveltek vallásosan, hogy fennszóval mondott fohászainkban sokszor fogadtuk meg: egymásért mi, testvérek, panasz és jajgatás nélkül a személyes érdekek mellőzésével mindent megteszünk, amit életéért tehetünk.

Előérzetei lehettek szüleinknek? — nem tudom. De bizonyosnak érzem erőimet arra, hogy hasonló körülmények közé került testvéreimért hasonló karolkozásokat vállalnék. Magamban sem vitatkoznék rajta, hogy könnyebben vihetném én az életemet, ha a rendőrség fogná pártját bűnbe esett testvéremnek. Én nem tudnék szólni a kényelmemért egy hatósági embernek se, no, könnyítsen már a soromon, az államnak úgyis mindegy, hány bűnös gondjait kell a nyakába vegye.

Gondolom, ez a fölfogás dolgozott testvéreimben is, hiszen egy szemrebbenésnyi ellenvetés meg nem fordult bennük, mit jelent majd rájuk az én negyedembernyi, tizedembernyi hatásfokom mellett, egész embernél több igényű eltartásom. Az ágyban fekvő betegnél nagyobb gonddal járók.

Az új lét fundamentuma pedig a kerítés. Ha az megépülne, nappal is leléphetné a búvó a maga szükséges lépteit. A kerítésért pedig dolgoznom kell nékem is. Ők szegények, bármilyen szorgalmasan is varrtak ebben a háborúskodással töltött világban, csak a legszükségesebbet keresték meg. Pénzt, mivel sürgős lenne az ügy, tán kölcsön is kérhetnénk, de a föltűnés legkisebb rezzenésétől is óvakodni kell. A kerítés, a saját börtönöm fala saját költségemen kell, hogy épüljön. S a magánbörtön külsejét is őriztetni kell. Hiedelemmel. El kell hitetni a világgal, hogy messze vagyok. Nem vagyok itt, sőt talán nem is létezem. A börtönt belül is őrizni kell. Hogy illetéktelen be ne lépjen. A dugott élet minden életek között a legnehezebb. Élni, és úgy tenni, hogy nem élek, egymást agyonvágó ellentmondások. A börtönnek épült börtön jobb. Ha abban elítéltként élhetnék én, nem is büntetnék testvéreim közül senkit. De mi a biztosíték, hogy nem a kötél?

A börtönben nem is lehet gondja a rabnak. Nincs jajos félelem, izgalom. Nekem úgy tűnik a börtön, mint igazi jóléti intézmény.

A kinti világnak pedig azt kell tudnia, hogy nem csupán elszöktem, de ki is szöktem. Kiszöktem Franciaországba, a bátyámhoz.

Ez annyira sürgős volt, mint a kerítés. A szomszédok is érdeklődtek felőlem. Tőlük a rendőrség. De látták, tudták a házkutatást is. Mit hittek a hír felől, nehéz lett volna megtudni tőlük, de az én nagyon óvatos éjszakai járkálásomat az öreglányok titkos kapcsolatainak számlájára pletykázták.

Testvéreimnek mindennap hazudniok kellett. Pedig azelőtt soha nem kényszerítette őket az élet erre. Nem éltünk jólétben, de olyan nyomorúságban sem, hogy lopni vagy hazudni kénytelenedjünk a puszta létünk vékony szállal kötött továbbférceléséért. Ha szavakban nem is kellett naponta hazug mesét elősorolni, akkor tartásukkal, arcukkal, szomorúságukkal. Ezt persze a kis város nem a bajok sokaságául tudta be a lányok feje fölé gomolyodva, hanem kisasszonyos gőgjüknek, hogy válogatósak, tán valami királyfia legényt várnak a házukhoz, hisz a patkányok dűtik rájuk maholnap a házat, és pókháló fogja össze eső ellen fejük fölött a tetőt, bennük pedig a napi háromszori imádság és a májusi ájtatosság tartja a lelket.

— Ferink kiszökött Párizsba, Nándi bátyánkhoz. Kiutazott. A háború következtében, igen. Olyan bajokat szedett össze benne, hogy csak Párizs tudja gyógyítani. A puszta életéért messzire elmegy az ember. A családját nagyon sajnálja, de hát egyebet nem lehetett.

Szegény szüleink, jobb is, hogy ezt meg nem érték, belepusztultak volna. Nándit is halálukig siratták, pedig egészen jól megy neki odakint máig is. Természetesen előkelő asztalos ő is, most aztán Ferkónkkal összefogódzkodva még jobban kiszélesítik vevőkörüket, övéké a fél Párizs asztalosmunkája. Már kaptunk is levelet Ferkónktól.

Kezem írásával készült levelet hordtak maguknál lánytestvéreim, s bátyámtól küldött francia borítékban hurcolászták. Ha valaki érdeklődött, akárcsak a leggyanútlanabb jóindulattal, előkerült a levél. Ez aztán őrizte búvóhelyemet. Pár hónap alatt talán a hatóságokig jutott a kintlétem híre, mert semmi jel nem mutatta az utóbbi időben, valami gondot viselnek rám talán. Fél év is elmorzsolódhatott, amikor egy gyalogrendőr-járőr kopogtatott be házunkba, testvéreim halálos rémületére. Egyszerűen szüleim rámára járó ágyneműtartós heverőjébe dűltem, s ha valaki kimondottan nem hajtja föl a takarót, soha sem sejti, hogy nem teli ágyneművel való ágy púposodik előtte.

Ágota húgom kínálására előzékeny örömmel ült le a két rendőr, éppen háttal a búvóhelyemül szolgáló ágynak, s kicsit feszélyeztetve érezve magukat, vettek a mézespuszedliből, s tanult előkelőséggel rágcsálni kezdték a tésztaneműt.

— Na és nagylány — így a járőrparancsnok —, mit tudunk a kisebbik bátyjáról?

— Nem is tudjuk mi bűn büntetése elől, de nem a maga jószántából, nem kaland- és szerencsevágytól hajtva, kiutazott Párizsba, Nándi bátyánkhoz.

— Milyen útvonalon és milyen eszközzel?

— Ezt soha nem írta, pedig három levelet is kaptunk már tőle.

— Szabad lenne megkérdezni, ki az a Nándi bácsi?

— Az nekünk vérszerinti legidősebb féltestvérünk. Apánk első feleségétől való 1900-beli, nagyon szép magas férfi. Kitűnő asztalosmester. Éppen tavaly írta, szívesen hazalátogat, amint a helyzet megengedi, de erre Ferkónk kiérkezése után valószínű nem kerül sor, mert kap most tőle elég információt a hazájára vonatkozóan.

Az első háború után, tetszik tudni, Nándi mint éretlen suhanc, 19 éves volt, beállt veresnek. Szolgált a tiszai fronton, de valahogy nagyon bizodalmas

embere lehetett annak a világnak, mert hazatették ide szülővárosunkba, valami főfőnek. Hogy aztán szorították a románok a vereseket, hát vinniök kellett a bátyámék társaságának is a féltenivalót, az ország belseje felé. Így vitték a tűszul elfogott, itt őrzött Návay Lajos földbirtokos főszolgabírót is, de valamiképp Návay meghalt a vonaton. Vagy kiesett, vagy szívszélhűdés érte. Mindenesetre a bátyám rajta volt azon a vonaton, s amikor elvégezték az idegen hatalmak annak a világnak a sorsát, Nándit, mint Návay megölésének részesét keresték a románok. Be is fogták, de pár hét alatt elengedték a brassói várbörtönből. Hazaért, de anyámék mondták neki, hogy Szegedről meg valami darutollas sipkában járó katonák keresték, bizonyosan nem jó hírrel, mert igen szigorú volt az ábrázatuk, s akik az utcán maradtak is közülök, meg ketten idebenn, csőre töltött puskával vetettek egymásnak hátat, és lestek a négy égtáj felé. Mi csak a jelekből tudhattuk, mekkora egy veszedelmes fickó lehetett ez a mi Nándink. Ő maga soha nem írt ezekről később sem, és nem is jött haza soha, hiszen nem nagyon pártfogolta volna az a világ.

Elmúlhattak hetek, a külvilág számára örökké bezárt házunk csak annyit jelentett: ugyan mitől fél már ez a két bogaras vénlány. Pedig Ágota is csak 31 éves volt még, Juci huszonnégy.

A nép forgatta azért ügyünket. Ugyan mit akarnak? Addig válogatnak, amíg a végén a kutya ugatja meg őket. Hol élnek manapság a gőgjükkel. Egy jó iparos fölér egy tegnapi tekintetes úrral, ezek azt hiszik, tán visszamén a világ a kedvükért. A rendszer kikupálja az embereit, ni, a dolgozóknak olyan esti iskolákat rittyentett ide a városba is, hogy éppolyan értékű érettségit írnak nekik, akár a csipás világban az urak kölykeinek.

Azt tudtam a világról, amit húgaim hordtak haza a varrodából. Pletykákat leggyakrabban, és kedvemben szolgáló hibáit a rendszernek.

Igenis örültem a vereségeknek, örültem, ha valami ökörség miatt károkat szenvedett a világ, ha valaki jól beléjük rúgott, odamondott nekik, rájuk öltötte a nyelvét, rájuk verte a seggét. Igenis tetszett, mert nem szerettem, hogy én kizárt, sőt elzárt vagyok azoktól a lehetőségektől, melyek nekem is elillenének. Ehelyett öklét mutatja. Ha kérdi a vétkem, és magyarázom, nem hiszi el.

Két testvéremnek a szomszédoktól való szenvedése fölért egy mártíromsággal. Addig 3—4 szomszéd családdal is összejártak, ahogy anyámék idejében lehetett. Sütőlapátért, pogácsaszaggatóért, néha csak úgy beszélgetni, hogy de régen voltam már maguknál, van tán egy napja is. Egyik szomszédasszony, úgy kácsaházasságok idején, valamikor februárban, hiszen akkor még javában havas a világ, anyámtól szegénytől fülem hallatára kérte kölcsön a gácsérját, mondván, csak addig, míg párszor megéjszakázik nálunk, mert az övékének elromlott a srófja. És a gácsér is kölcsönadódott mindenféle tanácsokkal, eszközökkel, pénzzel, máskor puszta fejbólintásból való együttérzéssel.

A jószomszédságnak igen sok tartozéka lehet, egykönnyen azt se tudná emberfia leltárba szedni. Ha az akármi komolyabb magyarázható ok nélkül egyszerre és mindenkivel megszakad, nagyon szigorúra ráncolja az ember száját. Hát olyan rossz szomszédai voltunk? Hát összejártunk! Hát egymás süttiből, főztjiből ettünk. Hát ezek megbolondultak? Vagy úgy fölemelte az isten az életük léniáját, hogy mi letörpültünk mellette? Nahát csak legyen magának az a két vén marha, csak köszönésre se kell őket venni. Nem is ember már az olyan, aki ennyi évek után megtagadja a sorsos szomszédjait. A zsák se zsák, ha kifordítják. A fene foglalkozzon a visszafordításával, hiszen legtöb-

bünk okot sem adott erre a tartásukra. Hát ott segítettünk nekik, az árváknak, ahol tudtunk. Most ha odamegyünk valamiért, a kapunyílás résén seppegnek ki, és idegesen sietnek, mintha most égne oda éppen a menyasszonyi torta a kemencében. S olyan savanyú pofát vágnak, mintha mindennap kétszer húzatnának fogat, abból is egyszer beleszakadna a gyökere.

Hát bolondok azok szegények, sajnos, egyik napról a másikra mind a ketten megbolondultak. A bizonyos életkorban férjhez nem ment lányok megcsábulnak, s ni hát, ezeket is szegényeket meglepte a veszettség.

Vagy tán az amerikai bátyjuk küldött nékik egy vagyont, aztán ezek a külvárosi ganéjos térgyű parasztnépek már csak a szemük elé se jöjjenek? Van közöttünk ilyen is. Míg szegény, rendben jár az esze kereke, ahogy jobbra ficamodik az élete, attól gárgyul meg. Tán Amerikába is kiköltöznek, mert a varrodában is elállt nekik nagyon a szavuk. Azelőtt ők voltak mindenféle viccek és komédiák matadorai, most hallgatnak, magukban beszélnek néha, s egyegy hangosabb szóra, ami tán nem is rájuk tartozik, elsírják magukat. Tán azért több így is a sajnálójuk, mint a haragosuk, mert nem ártottak ők azért senkinek se, csak hát megfurcsult rettentően az életük.

Abban is lehet valami igazság, hogy tán valaki egy férfiba szerelmeskedtek bele mind a ketten egyszerre. Valaki, valahogy inkább csak az árnyékát, mint magát, férfit, látta az udvarukban éjszakánként. Hát ki tudja? Nagy szomorúság lehet az is. A kéménykotró is modta nagy titokzatosan a felesége (hogy de senkinek sem mondaná, mert akkor széthasítja az asszonyt, ha őt valami emberhez méltatlan pletykaságba kavarja, de ő nem régiben), ahogy a két lányok kéményét kotorta, mert őt azért be kell, hogy engedjék, a kapu résén át, még ő sem tudja a kéménylyukukat megkotorni, hát mit látott a padlás homályában, mint három vagy négy, a fene se számolta, férfiúi gatyát száradni a kötélen. Márpedig az az öreg Hódi gatyája nem lehetett, mivel meghalt majdnem hogy tíz éve. Annak már nem kell mosott gatya. Kérdés, akkor ki gatyái száradtak az öreglányok padlásának a kötelén, na okosok, na?

Nem mindig maga irányítja az ember a maga sorsát, ezért, mint mostanság is, a létező összes bajok egyszerre szorígatják az amúgy is csak éppen szuszogó embert. Ezek a pletykák útján hozzánk szivárgó információk azt súgták, még jobban össze kell húzódni, kevesebbet mozogni, mert nagyon is ezernyi figyelő szemek közepében élünk. Tán csak az jelenthet valami kicsi, fél orrlyuknyi levegőt, hogy ezek a szemek, tán nem elveszejtő gyanakvással figyelnek, hanem a megértés, elnézés lapul bennük.

Hanem ahogy szaporodott a varroda munkája, testvéreim haza is hordogattak belőle, azzal a megokolással, hogy keresnek is, de meg a cégnek is jó, hiszen jó kuncsaftok igényeit akarnák vele kielégíteni.

Ágyneműt, törülközőszegést meg efféléket zörgettek anyámtól örökölt kis Singer-gépükön a húgok. Akkor fordult meg az agyamban: én ugyan világéletemben undorodtam akár egy gombnak a fölvarrásától is, de ha a szükség odaparancsol, megtanulok varrni is! Csöndes munka, napközben száz és ezer törülközőt megszegek, valamit szerzek vele. Igazán ideje lesz testvéreim mellett nekem is valamit hozni. Mondom nekik, hozzatok haza, ha tudtok, úgy, hogy nekem is jusson. Na, hoztak is. Anyámtól örökölt gépünket nekicsöndesítettem (bádoghajós volt, zörgött mint a veszedelem), és elkezdtem kenyeret keresni. Ideje volt okosan elfoglalnom magam, mert mondom, az se mehetett volna sokáig, hogy a föl nem panaszolt kenyeret is a testvéreim keressék rám.

A közvetlen félelmek sem kötöttek már le, s ahogy költözött vissza az erőm, úgy hatalmasodott el bennem a gyűlölet. Nem csak haragudtam a világra, de gyűlöltem is. Ha nem lett volna árulkodóan föltűnő, akár be is deszkázom az utcára néző ablakainkat. Hogy azt az ötvenméternyi utcaszakaszt se lássam, amire rést nyit két ablakunk. Így aztán kusza idomítással arra ösztökéltem magam, akármi mozgás vibrálása vonzaná tekintetem a kinti életre, csak ne is vegyem észre. Nekem nincs közöm a kerítésen kívül történőkhöz, ahogy nekik se legyen, az idebent surranóhoz.

Tizenhat órákon át hajtottam a Singert, egy hadseregre való törülközőt beszegtem, fél Magyarország dunnacihóját összevarrtam. A pénzecske is szaporodott, mert ugyan miféle igényeink is lehettek. Dehogy mondom, vagyonnyi összeget öltöttem össze. Hanem a falravalót igen. A fal rögeszmém lett. A fal jelentette számomra a napot. Hogy rámsüssön a nap. Hát éjszaka is lábujjhegyen járok pesálni, mi élet az? Lopva, lopva. Mivel napi szükségleteimet, a legelemibbet is csak lábujjhegyen járva elégíthettem ki, a világtól való féltemben, ezért a világra haragudtam. Rádiót is vehettünk volna, de ne, ide ne hozd, az én pénzemért ne diktáljon a saját búvófészkemben is a diktatúra. Ha nem hallgatom hivatalos szócsövét, akkor nincs is tudomásom szándékairól. Nem érdekel a szándéka.

Az a nagy aluszékonyság se gyötört. Éjszakánként 2—3 órányi időm maradt az olvasásra. Jókait kinőttem, mai politikus írásokról hallani sem akartam, de a legőszintébben utáltam a régi világ háborús hőseiről szóló nyavalygásokat is. Testvéreim hoztak a városi könyvtárból csillagászati munkákat. No ott aztán nincs politika, és elég nagy és tiszta még a világűr ahhoz, hogy helyet találjak benne.

A csillagoktól akartam megtudni, utcára nyíló kapukijáratunk kijáratom-e nekem is. Mikor mehetek át rajta félelem nélkül, azt mikor, mi módon érem el? A világ dűl össze, a rendszerrel történik valami, vagy holtan visznek ki rajta, mint akinek nincs félni-, számolnivalója.

A csillagászkodás gondolata minden reménykedésemet és figyelő erőmet lekötötte. Megkérdezni, megkérdezni a csillagokat.

Különben ebben a csillagok utáni vágyakozás korszakban is singereztem vagy napi tizenkét órán át. Katonai gatyamadzagot varrtam, de bizonyosan vagy tízezer kilométer hosszút, hisz majd egy teljes évig zúgattam rajta a gépemet.

Erre a munkára azért fanyalodtam szökésem negyedik, magas fallal való bekerítésem egy esztendejében, mert a helyi fehérnemű ktsz azt mondta, ne adjunk ezeknek a vén lotyóknak ennyi sok jól fizető munkát, a végén úgy meggazdagulnak, a fene érti az egészet.

Amikor erre a munkára átálltam, egy szál Singer gyári berendezésemmel, nagy élvezettel vezettem be magamnál is az újításokat. Rájöttem, nagyon is automatizálható a gatyamadzag-termelés. Elég az az egyhez, mert akármennyi őszintén habzó utálat volt a külvilággal szemben és megvetés bennem, azért pár hónapja napilapot is járattunk a házhoz.

Akkora süketségben, amiben én éltem, a végén valóban bele lehet süketülni. Az újítások lázában élt a világ. Így aztán vidáman kedvet kaptam az újítások bevezetésére én is.

Ez is természetem lehetett, hisz a vesztem, sorsom ilyetén fordulásában is volt ennek a szerzett tulajdonságomnak valami szerepe. Megkívánós ember voltam már gyermekkoromban is. Ahogy nagy magányosságomban laikus

módjára belekapadozva mindenféle tudományok fölszínébe, így a lélektanba is, magamranézve azt a nem túlságosan hízelgő következtetést vonhattam le, hogy a megkívánós, utánzásra képes gyerekekből lesznek a könnyen befolyásolható emberpéldányok, akik szívesen veszik mások irányítását, s szolga módra végrehajtanak sokszor saját érdeküknek is ellentmondó cselekedeteket.

Így ismerkedtem magammal, hisz mivel is foglalkozhattam volna önhalálra-ítéltségemben, mint a saját kis kopaszegérnyi ügyemmel. Magammal sem éltem valami fene nagy szerelemben. Mindennap megpfujogtam magam. De nem akartam meghalni se. Csak nem szerettem magam. Amiért vagyok. Nekem ez a sorsom — ilyen fordulása előtt — éppúgy nem jutott eszembe soha, ahogy a normális embermilliárdoknak nem jut.

A kenyérért való munka még így is csak játék volt csupán, erőim töredékét kívánó. A többje magam utálatára, a kinti világ gyűlöletére gyülekezett. De ezt sem szerettem magamban. Azelőtt nemigen akartam ártani senkinek. Most mint elszabadult földön guruló pántlikák, ölő vágyak gurigáznak bennem. Meg kellene ölnöm Vastag Gyurkát, ezt a gyerekkoromból ismert, mostani városi párttitkárt. Ezt a kommunista főispán urat. Ezt a feketében üdvözlő, megnyitó, becsukó, fogadó, reprezentáló, elutazó, megérkező kőművest. Csak odamennék egy éjszaka, leszúrnám. Senki sem gyanakodna rám. Hiszen nem létezem a világ számára.

Ahogy sötétedés után elbámultam a hunyori csillagokat, majdnem hangos szóval fölkérdeztem, ha felhőtlen volt az ég: Mi lesz velem? Azokban tán az én sorsom is meg van írva, de végig, végig!

Szomorúságomban, letörtségemben, a szótlan és láthatatlan minden könyörgéseimben, imáimra konokul hallgató isten helyett fölüvöltöttem a csillagok közé.

És horoszkópszerkesztésnek láttam, mániákusan böngésztem Ágotáék protekciók útján szerzett avas, elzsírosodott kölcsönkönyveinek lapjairól a tabellákat.

De vagy az asztrológia sántított, vagy az én hamarjában szerzett ismeretem, sehogy se tetszett nekem a csillagok állása szerint való sorom. Némely eredmény szerint nagy szép jövő elé néző, magasra jutó (az akasztófák általában magasak) én lakik mostani mivoltamban. Csak ki kell várni a végét.

Más horoszkópi összejátszások szerint a világ se dűl össze, a föld sem lyukad ki a város helyén, mégis kinyílik a rámcsapódott kapu.

Addig kóstolgattam, ízlelgettem a csillagokról szóló irodalmat, míg kiderítettem: a jövendölés is nagy marhaság lehet!

Megélős, eleven, többfelé vezető adottságokkal születtem. Lehettem volna festő, muzsikus vagy bohóc. Asztalos lettem, ahol egy kicsit mindenféle adottságom megélhetett bennem. Most aztán a saját börtönöm falain belül futok, lebéklyózott képességeim bennem dörömbölnek. Eszemmel a karomnak is alig tudom megmagyarázni, hogy nem ártalomra létezik. A kéz építésre született.

Minek eszem? — hogy dolgozzak! Minek dolgozzak? — hogy ennivalót keressek! Ehessünk, hogy újra dolgozhassunk, hogy ennivalóra legyen.

Nem, nem szabad megbolondulnom! Mire őrizzük magunkat? A börtönös rab tudja szabadulásának idejét. Érzi testi energiáin, mennyi ideig bírja, kibírja-e? Én nem tudom, meddig kell itt kucorognom!

Azok, akik odakint élnek, időnként botokkal döngetik meg a ma hallgatag, konok vaskapunkat. Ilyenkor idegeim órákig vitustáncot járnak. Aztán kezdődik elölről minden. Singer, gyűlölet kifelé, tompultság testvéreim iránt.

Az értelem utáni vágyak is pisla kis fényekkel lobognak csak. A feleségem, családom kellene körém szerkeszteni. Ez fölgyújtaná akaratom, hogy azért, azért dolgozzam, szedjem a levegőt, akarjak lenni!

A feleségemre gondolhatok eltűnésem ötödik éve után. Nem keresnek engem a hatóságok, arra sem hiányzok nekik, hogy megbüntessenek. Ha előkerülnék, csak úgy fölbukkannék, nyakon csípnének.

Feleségem és gyermekeim emléke értelmezi életemet.

Az elfutott évek alatt is tudtam én a feleségem napjairól, gyermekeimről, hisz húgaim el-eljártak hozzájuk. Képeket hoztak a gyerekekről, és a főztjét is ettem az asszonynak. Neki is írtam Párizsból, amire nagyon tartózkodóan válaszolt. Ha cenzúrán menne át a levél, kompromittáló ne menjen el kezéből.

Hónapokon át szerveztük a karácsonyt, akkor eljön a család húgaimhoz. Apródonként kell csepegtetni közellétem tudatát, nehogy káros robbanás következzen a váratlan hírtől. Nekem ez volt a tervem, s a végén én türelmetlenkedtem, a messzinek tűnő hónapok miatt.

Amennyi kitartás, és önfegyelem fogott az elbúvás, a lábujjhegyen járás megtartásában, annyira elformátlanult bennem a fegyelem a régen látott, érzett asszony után.

Amikor húgaim kicsit szájukat elhúzva, Márta elhidegülésére kezdtek figyelmeztetni, haragudtam rájuk. Az irigység mondatja velük a rosszat!

Az irigység mondat velük rosszat asszonyomra, hisz ha az újra a körme közé vesz, éppúgy nem leszek nekik, ahogy nem voltam vagy 15 esztendeig. Annyira megöregedtek mellettem, legalább kettősével élték az éveket. Most mit kezdjenek nélkülem? Soha különösebben nem szeretett sógornőjük, ez a hárpia, újra kinyújtja értem kezét.

Azért a gondolat, hogy megláthatom a gyerekeimet, asszonyomat, értelemmel kiáltotta teli cselekedeteimet. Ajándékokkal kedveskedek nekik. A gyerekeknek szép magyaros bútort sikerítek, s az asszonynak itt leszek én. Húgaim hűtögettek. Tán félelmükben, hogy föllobbanásomban elóvatlankodok, s kiderül létem, s az nemlétemet jelenti majd. Így minden idevezetett. Ne örülj, mert abból baj lesz. Minden olyan fekete, mint a gyászos élet. Egy kávéskanálnyi öröm össze nem tud csurogni az ember szájában tíz év alatt. Hisz még a kerítésen kívülre vetített gyűlöletem is vissza kell lassan parancsoljam. Nincs ahhoz se jogom! Víz alatt mosolyogni, az örömtől is félni, minden kapunyitástól reszketni. Pedig az öröm kell. 8—10 éve kávéskanálnyi sem járt a számban.

Apáméknál maradt szerszámaimról letöröltem a port. Magamfajta szájon lélegző embernek túlságosan is nagyhangúak az asztalosszerszámok. A kanyarítófűrész kész prímhegedű. Egykori boldog szakmám derűs időszakában a kanyarítófűrész napokon át, ha dolgoztam vele, nékem mindent elmuzsikált, amit emlékezetem tudott a zenei világból. Nem dicsekedhetem, hogy sokat tudtam, de míg egy belső falépcső följáratának fenyődeszkázatát végigkanyargattam, pár opera vezetődallama előbugyborékolt a fűrészem nyomán. Én az ütemet adhattam hozzá. Kezem motollálása jelentette a taktust.

És másképp, más énekek szólamát hallgattam, ha vastag fekete tölgyekbe vágtam utat vékony pengéjű hangszeremmel, míg öreg malmok felöntő garatjainak száját kanyarítottam, vagy a kőpadok tengelynyílásait réseltem. És a hosszravágó, nagy fogú fűrész játszotta a nagybőgőt. És mint fúvós hangszerek trombitáltak a gyaluk. A nagyoló, akár bukdácsoló hangú vadászkürt bodorított elő méla dallamokat, s a legnagyobb, az eresztőgyalu a bombardo-

nok szerepében szólalt meg a fenyőkön. Harántsípokat és klarinétokat idéz a simitógyalu, ha értő kézben mozog.

Amilyen segítő barátok a zenekart is pótló szerszámok, most tán árulóimmá lesznek. A kalapács dobolása elhallik fél utca hosszat.

Amíg hajtom a Singert a kenyérért, agyam a karácsonykor fordulatot vevő életemen matat.

Az ajándékot én csinálom. Szép magyaros ülőbútort lányaimnak, s az asszonynak tán megfelelek magam.

A szerszámokat szordinóra szorítom. A valódi zeneszerszámokat is rátanítják a lábujjhegyen való muzsikára. Ha fémfogú fésűk fogják vissza a hegedűbe a szuszt, micsoda belső zokogással remeg. A dobokon fekete posztók, mint régen kivégzéseken. Tompa pufogással vernek az ütők. A zenekar ütője a kalapács. Ólomtalpazattal letompíthatom zuhogását.

Lehalkított szerszámaim próba alá vetettem. Jutka, mint házunk „zajfelelőse", a fölnőtt egerek futkározását képes volt megkülönböztetni az óvodás korú egerek kocogásától. Én használatba vettem fűrészeimet, gyalumat és kalapácsomat, ő komoly ábrázattal sétált házunk előtt, mintha a falak repedéseit keresné. Csak szúnyogzümmögésnyi lárma szüremkedett hozzá, de csak azért, mert figyelte. És ha forgalmas az utca, vagy szelek járnak a lombok között, eloszlik az, mint sóhaj az erdőn.

Most már csak a találkozás várása, a rákészülés kormányozta életemet. A karácsony, a gyerekek, a feleségem.

Amikor együtt ültünk, a csodálkozások első lélekzetvételei után, elhűltnek éreztem a megritkult levegőt. Bizonyosan, mert 10 événél is régebben láttuk egymást. Szép sudarasnak indult leánykáim, kicsit mackósan mozgó feleségem feszélyezetten ültek, ülve néztek engem. Tán azt vártam, majd összetöppednek a csudálkozás izgalmától? Az ájulatos gyönyörökben nem hittem én, de ennek a tartózkodó fegyelemnek okait fájlaltam.

— Tudtatok rólam?

— Amit Ágotáék a múlt héten közöltek. Hogy itthon vagy, hogy alkalom nyílna a találkozásra.

— Úgy tűnik, többet is tudtok.

— Nem! Nem tudunk többet a mondottnál — szigorodott el Márta amúgy sem túlságosan mosolygós arca.

A gyerekek is félve örültek bútoraiknak.

— Na, próbáljátok meg, nem cukorból vannak a székek, és az asztal is eredeti fenyő.

— És hol vettétek, papa? Hol lehet efféléket vásárolni?

— Hol veszi a király a várát? Itt terem az gyermekeim, a tenyeremben!

— És ezt nem lehet elfelejteni, papa?

— A szakmát, az énünkké vált mesterséget? Soha, soha, mint a biciklizést. Valahol olvastam, az anyanyelvet elfelejtheti az ember, de a szakmát soha!

Hanem, talán magatokról beszéljetek. Ki mit tanul, mivé akar lenni, s van-e annak akadálya?

Vállvonogatás.

— Mik legyünk?

— Mi szeretnéd, ha lennénk, papa?

— Boldog emberek.

Ezen elhümmengettek.

— Mi kell ahhoz, szerinted, papa?

— Egy kis szerencse. A többi együtt van bennetek.

Nem sokkal innét az éjfélen újra lelassult a nehezen indult beszédünk folyása. Ágota, életünk szervezője úgy intézkedett, az ajándékozás után öregek az öregházban, fiatalok a fiatal házban térjenek nyugovóra. Föltűnést nemigen kelthettünk, annyian járnak az utcán, akár hetipiacos délelőttökön. Csak a lámpát ne gyújtsuk föl, zajt ne üssünk, marad minden nyugalomban.

Márta mozdulatlanul ült előbbi pózában, csaknem összeverődött a foga. Éreztem, a tíz éven, a bujdosáson, a nem tudni még mi jogos szemrehányásokon túl, egyéb lehúzó súlyok is ott kucoroghatnak fönntartásai bozótjában.

— Úgy hiszem, tudtál róla, hogy itthon vagyok. Nem akartad a találkozást?

— Két-három évig hittem párizsi leveleidnek, de más volt a közvélemény. Volt, aki éjfelente látott a vasúti restiben babgulyást kanalazni, mások külvárosi kocsmák cédáival karolkozva láttak temetőben sétálni.

Volt, aki a szegedi téglagyár térmesterének ismert. Egyszer, elbújásod után a negyedik évre, szíven szúrták a Zöld Mező Tsz párttitkárát. A banda szétszaladt, a tanúk állítása szerint te szaladtál ki utoljára a pitricsomi útra.

Azon az éjszakán házkutatást rendezett nálunk a rendőrség, de nem csináltak nagyobb cécót utánad. Valószínű, nekik is állandóan besugdostak rólad, aztán ráunhattak örökösen hajtott népszerűséged után szimatolni.

Pesten is látták a János-kórházban.

— Ott valóban volt egy hetes időzésem. Úgy bezárkózásom harmadik évében olyan epebántalmaim támadtak, nem tudtam létezni. Ágota megmondta bujkálásomat egy öreg katonaorvosnak, akiben bízhattunk, hogy nem ad föl. Bajtárs volt. Börtönt is ült valami háborús ügyben, a magaszőrűt pártfogolta. El is jött, előbb megpróbáltuk gyógyszeresen. Ment egy ideig, aztán ahogy fejlődött a betegség, lehagyta a gyógyszer hatását. Műtétre készültünk. Azt mondta az öreg, megműt ő egy bizalmas asszisztensével éngem otthon a saját ágyamban, csak neki is van egy kis baja az egészségével, majd őt Szegeden rendbe rakják, aztán föltámaszt éngemet is.

A baj nem jár egyedül. Nem jött vissza, meghalt. A baj nem jár egyedül, de milyen az élet, regényírók nem érik utol fordulatait. Ágota, ezekben a legdévánkozósabb napokban jön haza egy reggel a kenyérboltból, talált egy lakásbejelentőt, a személyi igazolványok előtt volt, ismert kovácsmester nevére kiállítva. Azon az éjszakán elutaztam az éjféli vonattal. Saját költségemen, mint vidéki maszek kovácsmestert rendbe tettek, kilencednapra itthon voltam. Akkor látták a János-kórházban.

— Aztán semmi évekig. Időnként külföldről kapott leveleiden túl — folytatta Márta.

Közelébb húzódtam hozzá, elutasításától tartva félénken átkaroltam. Nem tiltakozott, de nem is akarta eszére venni mozdulatomat. Ha egy kendőt terítek rá, talán megköszöni. Erre rezzenetnyit sem reagált.

— Tíz év nagy idő, úgy tűnik, elhidegültél.

— Csodálkozol? — fordult felém Márta, és kereste tekintetem. — Igazából a mendemondákon túl a mai napig sem tudom, miféle bűnökben hempergőztél.

— És mit mond a mendemonda?

— Azokból elegem van. Nem is érdekel. Az igazság érdekel! Elhidegültem. Tudom, most illene örülnöm. Ha titokban is, újra találkozhattam a hitessel, és ez most mindennél előbbre való. Ugye ezt vártad? És így is lehetett volna.

De én nem egy valamiféle tisztátalan embert választottam benned annak idején. Jó, persze az élet piszkolja az embert, óvakodunk, s mégis befröcskölődünk. Kis koszok óhatatlanul, a saját akarata ellenére is ráragadhatnak az emberre. De hát téged gyilkosságért körözött a rendőrség. Ahogy a lakosság sustorogta, tömeggyilkosságért!

— Ez soha sem bizonyosodott be.

— Nem vártad meg a bizonyító eljárást!

— Akasztattam volna föl magam?

— Ha az járt volna érte magad szerint is, akkor most mit akarsz velem, a lányaiddal? Mit kívánsz?

— Élni. Azt hinni, hogy jogom van élni, hogy nem vagyok bűnös, én nem vétettem, szándékosan én nem vétettem senkinek.

— A gyávaságból elkövetett bűn is...

— Te ítélsz, Márta. A feleségem vagy!

— Nem ítélek. Nem ismerem, mert soha nem mondtad el a történetedet. Hogy ítéljek?

Amikor elfutottál a háborúból, először csak következtethettem borzalmas idegállapotodra. A háború szörnyűségeinek tudtam be. Emlékszel, megérkezésed után a második héten, kicsit kapatosan jöttetek katonaruhás civilek és lábadozó oroszok a Nóvé úr kocsmájából. A menet elhaladt a házunk előtt, én becsaltalak, gyere Feri, adok enni, ma még nem is faltál. Jöttél engedelmesen, de vérben forgó szemmel. Fűtöttem a kemencébe, a szénvonó meg a piszkafa a kemence szájában, s míg elfordultam kenyeret vágni, szuronyrohamot rendeztél előbb a kredenc ellen; amikor annak üvegeit kiverted, valami idegen vezényszavak kiabálása, golyószóró hangjainak utánzása közben ki az udvarra, neki a cirokkerítésnek, neki a kutyának, a kútunkról vizet húzó Mári néninek, és nem bírtalak leteperni. Amikor magadtól összeestél, akkor vonszoltunk be a szobába.

Nem ítélek, nem ismerem sorsodat, az okokat, a körülményeket.

— Győrbe úgy másztunk be a balatoni szorulás után, majdnem négykézláb. Október első hetében lehettünk. Bombázások, szétvert csapatok és riadt civilek mindenütt. És németek és mindenféle népek pokoli kavarodása. Szentkirályszabadjától amíg Győrig futottunk, száz lövészárkon és oldalról jövő lövések, géppuskák kaszálásain át, alig maradtunk kétrajnyi erőben. Se urunk, se gazdánk, se kedvünk, se reményünk, se ennivalónk.

Ültünk a Dunakapu téren, a járdaszegélyen hideg konzervet bicskahegyeztünk, mellettünk úgy polygott le s föl a nép, mint tavaszi hangyabolyok, ha gyerekkorunkban szétpiszkáltuk kíváncsiságunkban. Kupacunkhoz lép egy monoklis úr, árpádsávos tiszt urak kíséretében, torkunkon akadt a darált hús.

Most szorulunk, öt napja lógunk, nem tudjuk parancsnokságunk tartózkodási helyét. Igaz, egy lépést se tettünk keresésében. Csak ocsúdva ismertem meg az úrban a mi drága jó patikus urunkat, ki annyira örült, hogy bennem földijét meglelte, nem tekintette borotválatlan mosdatlan pofámat, fűzetlen bakancsomat.

— Ferkó, Ferkó lelkem, te kellesz énnekem! — hangoskodott velem, s láttam, a környezete rosszul érzi magát ilyen ápolatlan katona mellett.

Örömét látva sejtettem, hogy nem kapnak el bennünket a lógásért, s gondoltam, az öregnek vagy kutyamosóra, vagy valami katonaviselt testőrfélére lehet szüksége, de mindenképpen a szülőföldről ismertek közül, hisz ebben a fene nagy miniszterségében, úgy lehet éjszakánként félelmek gyötrik

elkövetett disznóságai miatt, fél az őrzésére bízott fegyveresektől, az árnyékától, s rövid szendergései alatt jelentkező rossz lelkiismeretű álmaitól.

Néhány percig tartott csupán ez a véletlen, útszéli parolázás, a kísérete udvarias puhasággal megkarolta az öreget, annyi ideje maradt, hogy a névjegyét kezembe nyomta: — Ötkor, Feri, a régi városháza épületében várlak, a szállásomon. Ezzel a névjeggyel beengednek. El ne felejtsd!

A bakatársak rákezdtek ám, tudhatod milyen az éhes, elgyötört ember, és különben sem finomságokra tanított emberek hurcolták a lövészárkok mocskát.

— Öregem, téged most miniszternek tesznek!

— Á, nagykövetnek küldik, van négy algimnáziuma, ezek között akadémikus nívó! Majd elmégy szövetségeseket keresni.

— No, arra van itt is elég ember. Úr van közöttük is, láthatod. Cvikkeresek. Majd hátvakarót csinálnak belőled, vagy mint asztalos, majd koporsókat gyártol nekik, itt aztán bevezetheted a nagyüzemi formát.

Azt mondják, a tegnapi angolszász bombázástól a vagongyárban is több százan terültek el. Az állomáson német páncélosokat tizedeltek meg a szilánkok. Oda koporsó kell!

Ötkor jelentkeztem az első kordon őrénél. Kicsit lekefélgettem a gúnyámat. Amúgy alig keszegeltem azokban a kopott sarkú bakancsokban, a talpam ötpengősnyi hólyagokkal teli. A patikus, úgy láttam, várt már, egy csupa antik bútorokkal telirakott szobában, most is úgy dörzsölgette a kezét össze, mint a harmincas évek végén, amikor a patikáját, új kúriáját, tanyáját és nyaralóját építettük valami sebesen és főleg váratlanul, nem tudni honnét jött vagyonkából. Híre járt, valami politikáért kapja. Annyit akkor is tudtunk, ha dörzsölgeti a kezét, valamit akar. Valami új üzlet izgatja. Dörzsölgette a kezét, hellyel kínált, a snapszos flaska is előkeveredett, öntött. Szünet nélkül mormolta, nem is sejtem, mennyire gondol a földijei jó sorára. A Finály doktor urat is főfő orvosparancsnoknak tétette meg, pedig idehaza a kórházban csak alorvos volt az utolsó behívásáig, és éngem is neki szeretne indítani a boldogulások útjainak, csak hát azt is lent kell kezdeni, mint a vasútnál. Ott is minden mai aranyrozettás állomásfőnök a krampácsolással kezdi.

Most, hogy sorsom elromlását a vele való találkozásnak tartom, elfogulatlan nem tudok vele lenni. Ő rántott be. Én az algimnázium belém nevelt tekintélytiszteletével álltam kívánsága előtt.

— Ahogy parancsolja, méltóságos uram. (Az ajtóálló tisztje fülembe súgta belépésem előtt, beszélgetés közben a miniszter úr megszólítása méltóságos úr.)

— Nem parancsolok én neked, Ferkó fiam, kérlek, egy órán belül bizalmas elfoglaltságod jövőbe vetett hittel kezdd el. Létrehoztuk a Nemzeti Számonkérő Széket. A listák kitöltése épp oly bizalmas munka, akár az ítélet kimondása. A rendet meg kell teremtenünk. Addig, Ferkó, nem mehetünk haza!

— Elnézést, méltóságos uram, kitüntet, de nem értek én az effélékhez, amint méltóztatik emlékezni, jámbor egysejtű asztalossegéd voltam világéletemben!

— De középiskolai végzettséggel, kisfiam. És az egészen más típusú asztalost faragott belőled! Képeset arra, hogy az általam kívánt feladatot szemrebbenés nélkül végezd, és most menj, ne kívánd, hogy bolsevista agitációval győzzelek meg álláspontom helyességéről, és elvárom, hogy rendületlen szívvel... Iszol egy kortyot még? Úgy. Egészségünkre!

Egy őrmester lépett be, karlendítéssel köszönt, maga előtt hajtott. Kíséretnek számított, de inkább vezetett, valami nem látható pórázon, ahogy kutyapecérek az idomításba vett pulit.

A Széchenyi téren levő, úgy emlékszem Vastuskósnak nevezett házba mentünk. Annak kapujára már, afféle suszterpapundeklire ki volt írva: 2. sz. Nemzeti Számonkérő Szék.

Az épületben csupa börtönszagok. A ki nem ürített küblik és a rántott levesek szaga kavarogtak az ajtónyílásban, és ember ember hátán. Kik fegyverrel fejtetőig megrakva, maskarának tűnő ruhákban, és civilek falaknak támasztott kezekkel, fejjel befordulva, közöttük nők, öregek, vasalt nadrágosok, bakagúnyájúak, s két-három ember, tán ágyból kiráncigáltan, rövid szárú gatyában, gyűrött hálóingben. De nem szemlézni érkeztem én ide.

Fönt az emeleten nagy, gipszdíszes barokk teremben ült már a Szék, nem bíróság, hanem Szék. Az őrmester jelentett, s az asztalnál ülő négy katonatiszt és altiszt, valamint három görnyedt hátú civil ímmel-ámmal nézte meg, itt-ott már sáros, gondozatlan gúnyámat, hamarjában ledaraszolt szakállas képemet. Sok bizodalmat nem kelthettem bennük, ahogy ők sem záródtak szívembe, és össze is súgtak. Nem is túl óvatosan. Az öregnek a kreációja! Azt hiszi, a földijei révén nyerjük meg a háborút. És fügét mutattak. Nem értettem őket.

Az asztalvégen jelöltek számomra helyet, ahol már egy kupac nyomdailag léniázott űrlap púposodott. És ceruzák meg mártós tollak, és csorba szájú üveg tintatartó.

Az űrlapok rovatai: Neve, Anyja neve, Szül. éve, Vétke, Ítélet, Végrehajtás, Megjegyzés. Nyolc függőleges lénia.

Az mocorgott bennem, mi lenne, ha most fölkelnék és kifelé indulnék a kapun. Egy szál papír nincs nálam, a dögcédulámon kívül semmi sem mondja meg, hogy Hódi Ferenc a nevem. A méltóságos úr megcsalatkozna bennem. Pedig soha nem okoztam én csalódást eddig sem a szakmámban, sem a családomban, ismerőseim, barátaim körében. Ha nem mondtam, biccentettem a fejemmel, vállaltam, most akkor sompolyogjak ki idegen kutya módjára? Mert idegen kutya vagyok. Az űzött, százfelől összeverődött bajtársaim otthonosabb érzést jelentenek nékem, mint ez az álbarokkos, csipendérlábú asztalokkal rakott, plüsshuzatú székekkel zsúfolt, megyei bálak táncterme.

Egy sintérpofájú katonamaskara gyűrődött az asztalnál legnagyobb rangú őrnagy elé, hogy a tárgyalásra jelölt személyek készen állnak.

— Kezdjük! Egyenként s percenként egy emberrel végeznünk kell, uraim, ha a parancs szerinti reggel 9 óráig a kormányzószék által előírt szemlére a rendet és azt megelőző takarítást be akarjuk fejezni. Nagyon remélem, hogy a jelenlevők mindegyikét áthatja a tudat, s csak ez a gondolat vezérli!

Az első ember tavaszi kabátos, kopaszodó úr volt, kalapja jobb kezében, úgy akart mindjárt meghajoltában magyarázattal szolgálni. De erre nem került sor.

Vezénylőtiszt hangú, újonckiképző, gyakorlóterek nyúzója, speciálisan magas gégehangon szisszentett rá:

— Neve? — és rámbökött. — Írnok úr, most írjon! A részleteket is hűen, ahogy a csavargó úr mondja!

— Anyja neve! Szül. éve!

— Születési éve...

— Vétke?

— Semmi, kérem. Kiskereskedő voltam a kőhidai nagyutcán, üzletemben égve maradt a villany. Szórakozottságból, tessék elhinni, idegesség miatt.

— Majd leszokik róla! Írja, írnok, részletesen, írnok. Zéró a következő rovatban! Egy nagy záró! Mehet. Megjegyzés rovat. Figyeljen, nem tölthetem az időmet a maga kioktatásával!

A Megjegyzés rovatban, részletesen: Eltűnt. Érti? Apró árnyalatokat is írjon bele a rovatba! Az eltűnés körülményeit.

Akkor értettem, hogy csúfolódik. A rovatba csak egy szó fért: Eltűnt. Az őrség parancsnokának annyit vakkantott oda: Abda!

A következőre már rá sem néztem. Valami sebesen összeadta bennem a tudottat a nem tudottal. Egy mészárszékbe szorultam, ahol komédiát csinálunk a lelövendőknek. Rosszul lettem. A hideg konzerv is nehezen mozgott a gyomromban, meleget nem ettem egy hete. Megbicsaklott a fejem. De tartottam magam. Még kicsit imádkoztam, hogy le ne hányjam az iratokat, mert nagyon, nagyon fölfelé kapaszkodott bennem a zsíros; hideg darált hús.

Arcom vértelenségén látta a szomszédom émelygésemet, egy ragyavert pofájú bakakáplár. A második ember asztal elé állításáig vizespohárba öntött snapsszal kínált. Az cöveket vert az indulatba jött katonakoszt útjába.

És nem néztem föl tíz emberig. Egyébként úgy sietett a kérdés mindig egyforma monotóniával, ahogy a rovatok követték egymást. Még a hangján sem változtatott az újoncnyúzó tiszt.

— Neve, anyja neve, szül. éve. Még ezt is rövidítette, ha tudta. Zéró. Zéró, zéró, zéró.

Mire följött a reggeli nap, 123 zárót írattak velem. Úgy jobban bírtam roskatag állapotom hurcolni, ha nem néztem föl. Ha fölnéztem, turnusok végén, kerültem az arcokat. A legtöbbön látszott, tudja, mit jelent a zéró.

Mindegy volt, az elkeveredett katona mivel válaszolt a vétek kérdésre. Mondhatta: anyja haldoklott a keze között. A válasz rá, zéró!

Ötvenes létszámú turnusokba gyömöszölődtek az emberek. Később derítettem ki, annyian fértek egy teherautóra. Úgy voltak egy nagy zéró s a vezénylőtiszt mindig közölte a turnus pékával: Abda, vagy: Sopronkőhida, vagy Rába-híd... Ennek a három helynek a megjelölésére emlékszem, mint kivégzőhelyre. Ezt, hogy kivégzés, ott nem ejtette ki a száján senki. Éjfélkor vajas kiflit tettek asztalunkra, és bort valamilyen püspöki pincészetből valót. És ettek, és ittak, amíg a sorokat eregették maguk elé.

Zéró, zéró, zéró. Nem bírtam volna enni.

A ragyásképűvel kerültem egy szállásra. Az már egy hete itt lakott. Mindenféle szajréja volt oda összekuporítva, ágyfejben, asztal alatt és szekrényzugban. Igazolványok, hamisak tucatszám, meg igaziak, bélyegzők, miegyéb, könnyen tarisznyázható érték, csak mint a pattogatni való kukorica ide-oda duggatva.

Kínált belőle a koma, vegyek csak, mert mivel a patikus úr bizalmasának tudott, hát nagyszívű akart velem lenni, majd visszabizalmaskodom neki, mondta a régen beavatottak tompán dicsekvő hangján.

— Igazolványokat nem adnak itt nekünk? — kérdeztem a garmadaszám levő, névre ki se állított nyomtatványok láttán.

— Nem — azt mondja —, mostanában nem adnak, nehogy világgá szaladj vele. Magadban most itt napokig nem mehetsz sehová, barátocskám. Délután jön értünk egy csukott tűzoltóautó, megyünk a Napóleon-házba. Kívánsz valamit? Napóleon is ott szállt meg. Ott jobb pasasok vannak, ha akarod, motoz-

hatsz is, megbízást is vállalhatsz tőlük, csak magadban el nem mehetsz most már innét. A saját érdekünkben, persze!

A feje alá húzta karját, és hortyogva aludt.

1940-ben, ivóvizet keresve, a katonavonatról messzebbre elbolyongtam Katny környékén, és egy szántás végében gémeskutat láttam. Csak úgy toronyiránt mentem át az ásáson, s az imbolygott, süppedt alattam, hogy a csizmám szárán morzsálódott be a föld. A kutat őrző katona mondta aztán, ne arra menjek vissza, egyhetes tömegsír az, hát ne azon menjek által, mert az nem olyan nagyon gusztusos sehogy se. Így a katona. S akkor is megimbolydult a gyomrom, ahogy az a frissen ásott zsíros föld támolygott alattam, akár lapos fenekű ladik a vízen.

Így hánykolódva markoltam bele a káplár iratgarmadájába, hogy mindenből legyen csak nálam. Volt Nemzetközi Vöröskereszt által nyomott és szárazon bélyegzett igazolvány. Azzal Pannonhalmán vették kegyeikbe az emberfiát a páterek, ha eljuthatott odáig a menekülő. Szívesen oltalmuk alá engedtem volna magamat is. Eddig nékem mint katonának, parancsra kellett menni. A parancsra tett katonaéletem pedig valódi úri élet volt ehhez képest. Pedig tíz hónap tűzvonal, meg mögöttes terület is annyi, meg ez-az, de egy gabóca élete nem bánta meg az én életemet. Most legyek én itthon ártó? Méghozzá szívességből megkérten, a patikus úr kedvére? Aztán mit tehetnek velem, ha lelépek? Egy ilyen ötvenes turnusban helyet lelnének nekem is. Ahhoz azért nem volt túl nagy kedvem, különösen hogy lehetett szerencsém közelebbről látni, nem sokat ér az ember élete. Akármit válaszol az illető a fel se tett kérdésre: Zéró! Egyáltalán egyet is, hogy jövök hozzá, hogy leírjak? Igen is írja más, mért én írom?

— Gránátot kellene közéjük vágni inkább. Azt se tehetem. Én nem akadályozhatom meg, ami itt történik, csak a puszta cselekedetemért felelek. Én többet egy nevet nem írhatok le! Én részese vagyok, részese, igen. Fel kellett volna állni, uraim, én . . . Kinevettek volta, és tesznek a soron következő turnusba. Ahhoz nincs kedvem.

A folyosókon rettenetes zuhogással folyik az élet. Lőszeres ládákat vonszolnak, meg csikorgó fenekű tábori kondérokat, és vezényszavak, Fegyverbeeee! Vigyázzzz! Imááához! És autóajtók csapkodásai, és a káplár részeg álmának nyöszörgése. És légiriadó velőig hatoló visításai. És lefúvások, lópaták, és ütemre menetelő katonák bakancszaja. És nehéz tankok távoli dörömbölése.

Egyszer csak ott volt értünk a csukott tűzoltóautó. Az éjszaka együtt ült 2. sz. Nemzeti Számonkérő Szék garnitúrája szállt bele. Hány ilyen Szék lehet? Tíz, húsz? Na, akkor lesz itt rend, hogy azt megnézhetjük.

Mehettünk tíz percig, légiriadó! Az őrnagy sápadtvörösen üvöltött: óvóhelyre, óvóhelyre! Azt hittük, kiérünk a Napóleon-házba. Lefúvás után gyülekező ennél az öreg templomnál!

Legalább tíz keresztutcán átfutottam. Integettek kapualjak karszalagos ilyen, olyan szolgálatosai. Fütyülök rátok, a magam kis szaros életéért futok, nem a bombák elől szaladok, barmok — gondoltam magamban.

Bár, ha tudomásom nélkül fejen kólintott volna egy valami, nem nagyon féltem volna tőle. Csak attól iszonyodik az ember, hogy a maga akaratából hurokba dugja a nyakát. Amikor az utolsó szusszantásnyi erőt is a futásba öltem, becéloztam magam egy régi boltíves ház kapualjába, valami fölfelé vezető öreg utca macskakövein.

— Nem tudott más óvóhelyes házba menni? — szólt rám egy karszalagos csontos pofájú valaki. — Nem látja, milyen ház ez?

Hát nem láttam, mit lássak?

— Na, marsoljon beljebb, csukjam a kaput!

De belül érkezésem után barátságosabb lett a csontos pofájú hangja. Falában kopogva húzott közel egy sámlit a nyitott pincezugban, és kínált, üljek le, csavarós dóznit nyomott oda, kérdi, messziről sietek-e? Mást mit kérdezhet katonától az olyan ember, akinek sárga csillag van a hátára festve.

— Nem tudom honnét futok, messziről, attól az egycsövű templomtól.

Akkor zúdultak le a légikötelékek bombái. A plafonból szitált a homok, és a pincének fölnyílt eddig bekapcsolt ajtaja. Szalmán feküdtek benne sokan, inkább nők és gyerekek. Falikarokon égtek sápadt villanykörték, és a bombák robajára senki sem visítozott, a falábú is csak úgy állt az ajtófélfának dűlve, mint a robaj előtt. Kisujjával a dohányosok unott mozdulatával piszkálgatta a hamut, minden figyelmét az kötötte le.

Ültem a sámlin, a tömegszállás látványától elfordulva. Lehet ezeknek is elég bajuk, mit bámuljak rajtuk. Egy sóhajtásnyi segedelmet nem várnak tőlem. Nem is néznek rám.

Mondom a csontos képűnek, van hat darab Vöröskeresztes igazolványom, ha tudnak, éljenek vele.

Elvette, köszönésfélét hunyorított szemével, feltette okulárját, és tüzetesen vizsgálni kezdte egy lámpakar alá sétálva. Odakint harmadik hullámban dörögtek a bombák. Kisebb méretűek lehettek, a föld remegésén éreztem, mint frontokat tanult baka.

A csontos visszajött, nem volt sietős neki, azt mondja: na, katona úr, ha megérjük, úgy lehet még megköszönjük magának.

— Bár rásegítene a magasságos! — mondtam neki a legőszintébben, és most jöttem rá, mért ne próbáljak szerencsét az én papírjaimmal. A többi fajtát is odanyomtam neki.

— Csak óvatosan! Ha idejük van, járjanak szerencsével! Vasúti fölmentő igazolványok is voltak köztük, meg tűzszerészi szabadmozgási, meg efféle pecsétes papírok a Városparancsnok bélyegzőjével.

— Nincs semmink, de megkérdem, mivel segíthetnék, katona uram?

— Orvos van-e maguk között, látom, lehetnek itt bezárva vagy százan.

— Orvos nincs. Vegyészünk van, ő az orvosunk.

— Hagyjuk akkor.

— Ne hagyjuk. Van időnk — mondta, és odaintett egy erősen őszülő hölgyet.

— Milyen betegségben szenved? — kérdte puha kiejtéssel a nő.

— Kérem, nem vagyok beteg, olyan szer kellene, amitől szimulálás nélkül, mert színészkedni nem tudok, rosszul lennék, eszméleten kívül, ha szükségem lenne rá.

— Hát ez nehéz. Vizsgálatok nélkül — mondta, és tördelte a kezét. Láttam rajta, segíteni akarna.

— De várjon. Egy mérget adok önnek. Megmondom, halálos. Majd dózisra bontom, ez a szívroham tüneteit idézi elő. Csak kétnaponként alkalmazhatja. A szervezetből addig ürül, de ha egymás utáni napokon él vele, fölhalmozódik és megöli. Az életével játszik.

— Biz azzal játszogatok már mióta!

Elment a hölgy, és csak akkor tért vissza, amikor lefújták a riadót.

A 2. sz. Szék altisztjei tüsszögtek rám, hogy meddig váratok magamra, már régen elkezdhettük volna a munkát.

Visszamásztunk a tűzoltóautóba, és elindultunk.

A Napóleon-ház szintén gyűjtőfogház lehetett, annak minden bűzével. Kezdett derengeni, inkább a Széket hurcolássza a Nemzetvédelem, mint bilincsekben ezt a rengeteg összesöprött népet.

A porok ostyákban, az ostyák az órazsebben. Egy ostyát lenyeltem. Leülünk az asztalhoz. Formailag egy kis rangbéli fontoskodás készülődött. Előttem karikák táncolnak, szép szivárványosak, és érzem, felmegy a vér a fejembe, ahogy gyermekkoromban fáról való csüggeszkedésében szokott. Még kellemes is kicsit, aztán elszakadtam a világtól. Reggel már orvos kezében voltam.

— Igazolványt, egy kis sétát a vitéz úrnak a környéken. Ez a patikus úr Önre vonatkozó rendelkezése!

Első utam abba a házba vezetett. Csak hogy megmondjam: jót tett a porocska. Nem zéróztam én senkit. Egy zérót sem tudtam leírni.

Nagyon nem rajongtak értem, mert a fene sem ismerheti ki magát olyan bakákon, akik jó papírokal szaladgáltak, és port kérnek. Véletlen vagy provokáció, vagy bűntudat vagy penitencia? Mindegy kinek adja oda, akár a rossz katolikusnak, hogy Szent Péternek lök-e tíz fillért, vagy Szent Jánosnak?

Hanem a csontos azt mondja, ha lenne módom, este két kis gyereket kellene átvinni a harmadik utcába. Ugye a tűzszerész-igazolványok mellé gyermek nem tartozhat, de azokhoz a családokhoz tartozik. Megtenné?

És este már vittem is a két kis vékony fülű sápadékokat a mondott házba. A szülők ennivalóval kínáltak, és nagyon invitáltak, csak máskor is menjek, szívesen látnak. Én mentem. Tejjel, vajjal, kis husocskával. Nem nagyon örültek azok a családok nekem. Olyan gondterheltek voltak, majd megszakadtak. Volt okuk, több mint nekem.

Négy nap lábadozást adott a méltóságos úr, ezalatt meglestem, merre is lehetne kereket oldani.

Katonacimboráimat is lestem, bajtársaimat, de azokat, ahogy később megtudtam, visszavitték a bicskei ellenlökésbe. Ott maradtak, vagy tizenöten.

Harmadnap egy járőrautó megáll sétám közben mellettem, a ragyás pofájú rajta. — Na — azt mondja —, nem gyössz egy kis razziára? — Mondom, kerülnöm kell az izgalmakat. — Hát ez csak egy kis kirándulás, nehézségek nélkül. — Nem, nem megyek. — Gyere — azt mondja —, leugrunk Pannonhalmára is, egy imát elrebeghetsz a lelked bőréért!

Fölmásztam, de a közbeeső faluk razziáiba nem akartam belemenni. Minden kocsmát fölvertek, vekzálták is a népeket, de valahogy nem volt igazi kedvük, mentegették magukat, azon a napon nem ment jól a bolt. Senkit se vittünk be.

Pannonhalmán egy bronzkapun elébünk álltak nyírt fejű páterek, mondván ez már a Nemzetközi Vöröskereszt által védett terület. Na, gondoltam, ha eszük volt, itt lehetnek az enyémek is.

Nem sok idő maradt spekulálni, ragyás pofájúék azon röhögtek: lesz ám itt komoly razzia a végén, micsoda nagy halak úsznak be ide naponta!?

Decemberig elbetegeskedtem, hogy egy zérót le nem írtam, akkor kezdtek szimulánsnak titulálni, de annak eredményét nem vártam meg. A teljes vakvéletlenre bíztam magam. A vége úgyis mindennek az, hogy vége, de én nem zérózok. Ezt bizonyosan tudtam.

Nekivágtam Fehérvárnak. És a többit te is tudod. Szilveszterkor itthon voltam. És onnéttől te is tudod.

A háborús bűnök nem évülnek el az idők múlásával. 45-ben, amikor az első elfogatásomból eleresztettek a Margit körútról, haza se jöttem, míg azt a két házaspárt föl nem kerestem.

Ők nem írtak alá semmit, és nem is tanúskodtak mellettem. Mentségükre: ellenem sem. A Pannonhalmára menőket nem is láttam, a nevüket sem tudtam. Ki szólhat érdekemben?

Itthon lehettem két hónapot, te olyan jól tudod mint én, újra jöttek. Álltunk a vizsgáló bírák és a haláltáborokból jövők jogos haragjának megvető, gyűlöletet köpködő szidalom záporában. Nap mint nap. De nem ismertek engem. Senki engem nem ismert a maga emberének. Hogy én ezt vagy azt tettem vele.

Pedig maradtak, kell hogy éljenek olyan emberek, akik láttak éngem azon az éjszakán a Számonkérő Szék írnokaként skribolni. Mert egy ötvenes turnus a Rába-partiak közül szétugrott, többen átúsztak a másik oldalra, szóval legalább 30-an azok közül is életben maradtak. És kész. Kész a vádirat, Márta.

Hallgattad, vagy aludtál?

— Ez egy regény, egy nagyon szomorú, rossz regény, Ferkó. És maga a jóisten ki nem fürészt a bajodból. Ítélkeztél magad fölött.

— Mit tehettem volna? És mit tehetek ezek után? Tanúm nincs, és háborús bűnök alól való menekülés sincs. A világ nem dőlt szét, ahogy reméltem. Lásd, a kulákok szorongattatásain is engedni tudott maga a rendszer, és sokféle bajokban élőkre íreket kevertek ki, csak nekem nincs levegő semerre.

Most szépeket hazudozhatnánk egymásnak. Tudom, Márta, szemrehányás nélkül mondom, mással élted ennyi évek alatt világodat. Fájt, hogy majd meggebedtem. De hát a közmondások bölcsessége is azt tartja: élőnek eleven, holtnak holt a társa. Hogy is jöhettünk volna össze. Az előbb-utóbb kitudódik, ha idejársz, velem buksz bűnpalástolásért, mi lesz a gyerekeinkkel?

Értek, tudok mindent. Egyet ne kérdezz. Miben reménykedem? Nem szeretem a nagy szavakat. Más hatalom nem oldja meg a bajomat, csak a vég. De ezt hagyjuk, látod, nem vagyok halálos hangulatban.

— És a jövőben se jöjjünk?

— Ha akarod, följelenthetsz, semmi bajod. Idejárni nem sok értelme. Helyzetünkön mit sem változtat. Van valakid, nem kívánhatok tőled is mártíri áldozatokat, hogy nékem is szolgálj puszta sajnálatból. Más alig élhet benned irántam. Elég mártírnak a két lánytestvérem, nemigen kell ide harmadik. Nem, ne is udvariaskodj, hidd el, volt időm körüljárni a dolgokat. Innét csak koporsóban mehetek el a portáról, vagy bilincsben az akasztófa alá.

Addig, amíg élek, karácsonyonként összejövünk, többet nem engedhetek meg magamnak a koszos, semmiérő életemért reszketve. Csak tudnám, hogy minek nekem?

Amikor az én vétkeimre vonatkozóan is amnesztiát hirdetett a kormány pár évvel ezelőtt, hónapokig nem jelentkeztem. Nem hittem el, hogy ez igaz lehet. Azért már magába véve bűnösnek tűnhetek, de nagyon, és megbüntethetnek, hogy ennyire mélyen elbújtam épeszű ember létemre. Vagy valóban ámokfutó, haramia lehettem, és tudom adósságomat!

Április 4-re került ki a rendelet, én jó kései nyárban tudtam odaszánni magam. Egy dolog lehet: rám is vonatkozik a rendelet, akkor elengednek,

vagy azt mondják, ennyit meg ennyit még börtönben üljek. De az is több, mint a bizonytalan végelgyöngülésig itt rettegni két ártatlan testvérem nyakán.

Ma tíz perc alatt elsétálok a rendőrségig. Akkor másfél órán át vonszoltam magam, mint a félig eltaposott hernyó. A lábaim meggörcsöltek, nem akarták a terhet vinni. Minden eshetőségre, a legszomorúbbra is fölkészültem, elbúcsúztam testvéreimtől. Ennek meg kell lenni, akár egy műtétnek!

A parancsnok egy fiatal ember, magában ült, nyitott ajtajú szobájában gépelt, kopogásomra oda se nézve mondott igent. Csak mivel szava után, olyan lassan mászok eléje, fordult felém, de nem szólt. Kíváncsi szeplőtelen arcában úgy világított a szeme, mint egy libapásztoré.

— Tessék.

— Kérem szépen, az amnesztiarendelet alapján bátorkodom jelentkezni, ugyanis a három évig körözés alatt álló, 18 évig bujkáló Hódi Ferenc asztalossegéd vagyok.

A parancsnok fölállt a csodálkozástól.

— Hogy nem akkor jelentkezett mindjárt? A rendelet vétele után?

— Most már érvénytelen? Akadt meg a hangom az ijedelemtől.

— Nem, dehogy is. Csak annyival előbbre lenne, úgy értem.

De már hívott is valakit telefonon... Le se tette a hallgatót, s Szeged jelentkezett.

— Azonnal megyünk.

Jöttek is, talán egy cigarettát szívtam el a kerek asztal mellett, kicsit beszélgettünk, már ott volt három nyomozó.

Egy közülük, kis köpcös fürge, tudta sorsomat, az lehetett a felelős, úgy látszik. Papírjaimat nézte, mondta, hogy igen beleestem az amnesztiába. Elsírtam magam. Még ők segítettek túl zavaromon, tán sajnáltak.

— Mért nem ment ki ötvenhatban?

— Nevessenek ki, kérem, megérdemlem, még büntetést is érdemelne az az ember, aki ostoba gyávaságból így bánik életével, de kusza bujkálásom, nyomorult vegetálásom ellenére, nem tudtam elmenni. Szerettem városomat. Hétköznap néha gyűlöltem, de figyeltem zajait. Bejártak a zajok. Az ünnepeké. Olyankor nagyon fájt a szívem. Tavaszodáskor gyerek-fúvószenekar játszott egész nap a ligetben. Sötött a nap, és én hallom. Csak gondolatban látom, hogy folyik az élet. A letompított élet rosszabb a nemlétnél. Nem mentem ki, mert nem tudtam itthagyni a körülfalazott udvart, a börtönömet kérem. Sokan azt mondják, az ostoba állat. Igen. A kutyára mondják, az nem akar a fészkétől elmenni.

Elváltam. Lányaim férjhez mentek. Nem járunk össze. Tán nem vagyok egészen szalontiszta. Minek kompromittáljam őket, hadd boldoguljanak. Elveszett 18 évem után futva, kocsmákban kereskedtem egy időben, és asszonyoknál.

Asztalos vagyok. Szabadjára eresztettem szerszámaim hangját. Muzsikálnak. Élvezetem találom benne. Amúgy már biztosan tudom, hogy halálomig élek.